

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. Το υλικό του Γιώργου Ιωάννου στα περισσότερα κείμενά του αντλείται από βιώματα του συγγραφέα κατά τα δύσκολα χρόνια της προσφυγιάς, τη δίνη του πολέμου και της κατοχής καθώς και από τις περιπέτειες της μεταπολεμικής περιόδου. Από αυτά καταρτίζει το θεματολόγιό του ο Ιωάννου, ενώ η μαρτυρία, το βίωμα, η εξομολόγηση, η έκφραση της υπαρξιακής αγωνίας και του αδιεξόδου τροφοδοτεί τα κείμενά του.

Ωστόσο όπως στην περίπτωση της τεχνικής του διεσπαρμένου θέματος έτσι και στην περίπτωση του χρόνου επιχειρείται σύνθεση παρελθόντος – παρόντος και γενικότερα διαφορετικών χρονικών στιγμών. Τα περισσότερα κείμενα του, και τέτοιο είναι και το εξεταζόμενο, γράφονται «με βάση την ιστορική αντίληψη του χρόνου» (Γ. Αράγης), χωρίς να αποφεύγονται τα χρονολογικά άλματα.

Σε σχέση με τον αφηγηματικό χώρο ο συγγραφέας, καθώς είναι περιηγητής των πόλεων στις οποίες έζησε, αναλόγως τοποθετεί και τα διηγήματά του. Συνήθως περιγράφει την καθημερινότητα στη γενέτειρά του τη Θεσ/νίκη με ενάργεια και ακρίβεια. Το εσωτερικό σκηνικό κατά κανόνα συνοδεύεται από την εσωτερική του περιπλάνηση στο χώρο της ατομικής και συλλογικής μνήμης.

«Τα αφηγήματά του είναι αφενός μικρογραφίες της καθημερινής ζωής των κατοίκων της, αφετέρου προσωπικές αναμνήσεις του συγγραφέα», μάλιστα από μια πόλη που διαρκώς αλλάζει και την καινούργια φυσιογνωμία της την οφείλει σε μεγάλο βαθμό στους πρόσφυγες αλλά και στις μεταπολεμικές ιστορικές περιπέτειες. (Αν. Βιστωνίτης). Καφενεία και καταυλισμοί, γειτονιές, αλλά και πολυκατοικίες, παλιά και νέα κτίσματα, ανάλογα με την εποχή και την περίπτωση αποτελούν το σκηνικό των αφηγήσεών του. Η Θεσσαλονίκη παρουσιάζεται «είτε εξωραϊσμένη σε μια τυραννική νοσταλγία είτε σε σκηνικό μιας αποτρόπαιης κατοχικής ανάμνησης», κατά τον Τ.Καζαντζή.

Συνεπώς ο συγγραφέας τοποθετείται «σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό χωροχρόνο, που δεν είναι άλλος από το χωροχρόνο της νεοελληνικής πραγματικότητας.»(Γ. Μερακλής)

(Σχολ. Βιβλίο, σ. 245,376,377,379)

B.1. Ο Γ. Ιωάννου χρησιμοποιεί **απλή καθημερινή γλώσσα**, αποτέλεσμα και της ιδιαίτερης ενασχόλησής του με τα δημοτικά τραγούδια και τη λαϊκή παράδοση. Ο λόγος του χαρακτηρίζεται από **λιτότητα, φυσικότητα και προφορικότητα**. Αυθόρμητη και ανεπιτήδευτη η γραφή του, χωρίς περιττά στολίδια, με καθημερινό λεξιλόγιο, που αρμόζει **στον εσωτερικό μονόλογο**, αλλά και στο βιωματικό και συνειρμικό λόγο του συγγραφέα.

Παρόλα αυτά σε αρκετά σημεία **οι λέξεις είναι προσεκτικά επιλεγμένες** και ο λόγος σχεδόν δοκιμιακός. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που πραγματεύεται και βαθυστόχαστα θέματα, όπως στην περίπτωση του προσδιορισμού των εννοιών «φυλή», «ράτσα», «πατρίδα».

Προτιμά κατά κανόνα τις **μικρές περιόδους**, στις οποίες κυριαρχούν οι κύριες προτάσεις, η παρατακτική σύνδεση και το ασύνδετο σχήμα. Οι λαϊκές ιδιωματικές εκφράσεις και η συχνή αντιθετική διατύπωση, αλλά και οι ιδιότυπες εκφράσεις αποτελούν προσωπικά γνωρίσματα του συγγραφέα.

Άμεσα σχετιζόμενο με τη γλώσσα είναι και το ύφος των κειμένων του: **απλό, ανεπιτήδευτο, απόλυτα προσωπικό, γι' αυτό και εύκολα αναγνωρίσιμο. Δημιουργεί κλίμα οικειότητας στον αναγνώστη.** Τα θέματά του (της προσφυγιάς και της πατρίδας) τα αντιμετωπίζει με εξομολογητική διάθεση προδίδοντας την ευαισθησία του και αποφεύγοντας τις λυρικές εξάρσεις και τους μελοδραματισμούς, καθώς ακόμη και τα συναισθήματά του τα καταγράφει με τρόπο απλό και προσεγμένο.

Η βιωματικότητα της θεματολογίας του τονίζεται από την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, αν και το ατομικό βίωμα παίρνει συχνά καθολική διάσταση. Η ειλικρίνεια και η διάθεση κριτικής παρέμβασης συχνά τον οδηγεί στο **σαρκασμό και την ειρωνεία**, διατηρώντας όμως τους χαμηλούς τόνους της αφήγησης.

Πιθανά παραδείγματα:

Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου εντοπίζονται 9 περίοδοι σε 7 σειρές. Καθημερινές λέξεις: «παιζούνε μπάλα», «σε λίγο θα σχολάσουν».

Δείγματα δοκιμιακού λόγου: «από μας τους διεσπαρμένους», «προφάσεις πολιτισμού»

Αντιθετικές εκφράσεις: «κί' όμως», «κί' ας επιμένουν όλοι τους», «για μένα όμως είναι φορτωμένα μυστήριο», «μα κί' αν τύχει να σου μιλήσουν».

Βιωματικό εξομολογητικό ύφος: «ολοένα βεβαιώνομαι», «κατά βάθος βέβαια... διαπίστωση»

Ειρωνεία: «το ιδανικό... γείτονά σου».

Κριτική: «οι εγκληματίες των γραφείων».

B.2. Στο κείμενο αυτό, όπως και σε άλλα, ο αφηγητής κινείται ανάμεσα σε δύο χώρους: **στην πόλη και στους προσφυγικούς συνοικισμούς, άρα και σε δύο κοινωνίες ανθρώπων : σε κείνη των ανθρώπων της πόλης και σε εκείνη των προσφύγων.** Οι δύο αυτοί κόσμοι δημιουργούν αντιθετικά συναισθήματα στον αφηγητή, ο οποίος τους αποδίδει αντιστοίχως διαφορετικές ιδιότητες.

Συγκεκριμένα στον κόσμο της πόλης κυριαρχούν η μοναξιά των ανθρώπων, η ανωνυμία, η μαζοποίηση, αλλά και η αλλοτρίωση, η ψυχρότητα, η αδιαφορία για το συνάνθρωπο, η υποκρισία. Ο κόσμος της πόλης είναι ανώνυμος, θορυβώδης, άξενος. Στις μεγάλες αρτηρίες της κυριαρχούν τα αυτοκίνητα, οι άνθρωποι «ξένοι», «πεντάξενoi», περιφέρονται ολομόναχοι, άγνωστοι μεταξύ τους, χωρίς δεσμούς, αδιάφοροι και ψυχροί. «Ούτε μικροδιαφορές δεν υπάρχουν καν μεταξύ τους», «ο ένας αποφεύγει τον άλλο όσο μπορεί». Ακόμα και οι γείτονες δεν έχουν δεσμούς και επικοινωνία. «Το ιδανικό, η τελευταία λέξη του πολιτισμού, είναι, λέει, να μην ξέρεις ούτε στη φάτσα το γείτονά σου». Το ότι κάποιοι αισθάνονται βολεμένοι στα «έτοιμα και στα ενοικιασμένα» δεν αναιρεί το αίσθημα της ανασφάλειας του αφηγητή, που δημιουργείται από τους ανοιχτούς κινδύνους: «για να διευκολύνονται οι αταξίες».

Σε αυτά αντιπαράκειται ο κόσμος των προσφύγων, που ζωντανεύει με πολλή αγάπη στα κείμενα. Πρόκειται για μια ζεστή και ανθρώπινη κοινωνία, όπου οι άνθρωποι αισθάνονται οικείοι, έχουν δεσμούς συγγενικούς, χαιρόνται και λυπούνται μαζί, είναι «πολύ πιο αληθινοί», είναι αυθεντικοί και πηγαίοι, με δεσμούς ισχυρούς, αδιάσπαστους. Μέσα στους προσφυγικούς συνοικισμούς ο αναγνώστης αποκαλύπτει τις ιστορικές καταβολές, την πολιτιστική συγγένεια, την ιδιαιτερότητα της ράτσας των προσφύγων. Η ιστορία και οι δεσμοί της κοινής καταγωγής τους ενώνει, καθώς, μάλιστα, ζουν αναγκαστικά σε ένα αφιλόξενο περιβάλλον.

Γ. Η παράγραφος αρχίζει με τη φράση «γυρνά μεσ' στους προσφυγικούς συνοικισμούς» που παραπέμπει στον τίτλο του διηγήματος και προσδιορίζει τον αφηγηματικό του χώρο.

Σε αυτό το περιβάλλον καθώς **ο αφηγητής περιπλανιέται στο χώρο και στο χρόνο**, αισθάνεται ευφορία «δυνατή ευχαρίστηση», που του προσδίδει η συμβίωση με ανθρώπους, που έχουν κοινά βιώματα. Οι σύγχρονοι του πρόσφυγες τον παραπέμπουν στους πιθανούς προγόνους τους, τους πανάρχαιους λαούς που κατοικούσαν στη Θράκη, τη Μικρασία, τον Πόντο. Αυτή η μετακίνησή του στην ιστορία τροφοδοτεί την αφήγηση με μυστήριο και αγάπη, όπως ο ίδιος λέει, ενώ απηχεί την **καβαφική επιρροή** στη σύλληψη και στο λόγο του Γιώργου Ιωάννου.

Η καταγραφή των ονομάτων «Θράκες, Χετταίοι, Φρύγες, όμορφοι Λυδοί», περιλαμβάνει λαούς γνωστούς από την αρχαιότητα, που

θεωρείται ότι αφομοιώθηκαν και εξελληνίστηκαν στην πορεία της ιστορίας, κατά την παράδοση . Η αναφορά, αν και δε στηρίζεται υποχρεωτικά σε επιστημονικά τεκμήρια, έχει σχέση με τη φιλολογική παιδεία του συγγραφέα , με την ενασχόλησή του με την αρχαία ιστορία, αλλά κυρίως με τα συναισθήματα και τις «ψευδαισθήσεις» του.

Η έντεχνη υπαινικτική αποκάλυψη ενός προφανώς απίθανου γεγονότος και μιας ιστορικής υπέρβασης, δε διαφεύγει την προσοχή του , αλλά αντίθετα αποτελεί δείγμα της προσφιλούς τεχνικής του φενακισμού, που συχνά συναντάμε στα κείμενα του Γιώργου Ιωάννου. Είναι προφανές ότι η ιστορική αλήθεια συγκρούεται με την επιθυμία του και την πραγματικότητα, αλλά δίνει άλλη διάσταση στον αφηγηματικό χρονοχρόνο του διηγήματος.

- Δ. Οι άνθρωποι στο διήγημα και στην αντίληψη του Γιώργου Ιωάννου δεν είναι ό,τι προσδιορίζει η σωματική διάπλαση και η βιολογική λειτουργία του οργανισμού τους, δεν μπορεί ο άνθρωπος να αποτελείται «από αυτά που τρώει και πίνει». **Καθένας κουβαλάει τις ρίζες και τους προγόνους μέσα του, διαθέτει έντονα τα σημάδια της φυλής και της ράτσας του,** που εκδηλώνονται στην εξωτερική του εμφάνιση «αδρές, τίμιες φυσιογνωμίες», στην προφορά και γλώσσα, αλλά κυρίως στην αίσθησή του, στην ψυχοσύνθεση, στο αίμα του, που δίνει τις «πληροφορίες» της καταγωγής του.

Στο κείμενο του Γιώργη Μανουσάκη **οι γενιές διαπλέκονται και συνιστούν την αλυσίδα της ζωής.** Αυτοί που κάποτε προστατευτικά στήριζαν τα παιδιά, σιγά -σιγά ωριμάζουν, γερνούν και πεθαίνουν. Οι νεότεροι κρατούν τους λόγους και τα μηνύματά τους, όμως πορεύονται με το δικό τους τρόπο στη ζωή. Έτσι εξασθενεί η δύναμη της επιρροής των άλλοτε προστατών και επισκιάζεται σταδιακά η παρουσία τους. Γίνεται αισθητή τέλος με το θάνατο η απουσία, που αισθητοποιείται στο ποίημα με την υπερρεαλιστική εικόνα του κενού «πάνω από τα κεφάλια μας», την έλλειψη προστατευτικής κάλυψης., που πρόσφεραν άλλοτε «τα μεγαλόκλαδα δέντρα».

Η **συμβολική συσχέτιση δέντρων – ανθρώπων** ιδιαίτερα έντονη στο ποίημα του Γιώργη Μανουσάκη, καθώς κυριαρχεί σε όλη την εκτύλιξη του μύθου του, ερμηνεύει τη συρρίκνωση του κορμού, που γίνεται «ξερός και σκεβρωμένος, όλο χαρακιές» με το πέρασμα του χρόνου. Θυμίζει το «κούτσουφο» του Γιώργου Ιωάννου, με το οποίο ο αφηγητής παρομοιάζει τον εαυτό του, στημένο στο πεζοδρόμιο να περιστρέφονται γύρω του οι διαβάτες.

Οι ακουστικές εικόνες με αντίστοιχες ηχοποιητικές λέξεις «βουητό» στο Μανουσάκη, «βόμβος» στον Ιωάννου δεν σχετίζονται τόσο με την εξωτερική πραγματικότητα. Η τελευταία αντικατοπτρίζεται βέβαια στη διάσταση της πολύβουης πολιτείας, με την κίνηση των αυτοκινήτων και

των μηχανών στο διήγημα. Όμως στο ποίημα δεν υπάρχει αυτή η διάσταση. Εκεί προβάλλονται «εσωτερικές» ακουστικές εικόνες, «γεμάτα τα αυτιά μας από το βουητό των λόγων τους». Αντίστοιχοι ήχοι του εσωτερικού ανθρώπινου κόσμου υπολανθάνουν στο «βουβό ποτάμι των προγόνων» και στη φράση «να μη βγάλουν οι ψυχές εξαιτίας μου τον παραμικρότερο παραπονιάρικο βόμβο».

Η σχέση της πλειονότητας των ανθρώπων της εποχής προς τους προγόνους ή προς εκείνους, που τώρα πια είναι νεκροί διαφαίνεται έντονα στον κόσμο της πόλης του διηγήματος. Οι πιο πολλοί έχουν ξεχάσει τις ρίζες και την ταυτότητά τους. Διαφορετική η περίπτωση των προσφύγων, όπως τους θέλει ο αφηγητής από τη δική του οπτική γωνία. Πρόσφυγας και ο ίδιος αισθάνεται τους δεσμούς με τους ζωντανούς ανθρώπους της ράτσας του, αλλά και με τις ψυχές των προγόνων του, που τις έχει έννοια, τις σέβεται και τις προσέχει. Ο αφηγητής στο ποίημα του Γ. Μανουσάκη επίσης εντάσσεται σε αυτούς που ανεξάρτητα από τις «απόκοτες πράξεις» των πολλών νοσταλγεί τη παρελθοντική ανάμνηση της θαλάσσης και βιώνει το αίσθημα του κενού της απουσίας εκείνων που θεωρούσε «ριζωμένους και άσειστους».

Έτσι τονίζεται η **αορισία του χρόνου και στα δύο κείμενα**, που εκτείνονται χρονικά πέρα από τα όρια του βιολογικού κύκλου ενός ανθρώπου ή μιας γενιάς. Μιλούν για τη **διαχρονικότητα της διαδοχής των ανθρώπινων γενεών**, που μάλιστα στην περίπτωση του διηγήματος οριοθετείται στα ιστορικά προδιαγεγραμμένα δεδομένα της ράτσας, της φυλής. Στο ποίημα γίνεται λόγος για τους ανθρώπους που αισθάνεται γύρω του ο αφηγητής-ποιητής, είναι οι δικοί του άνθρωποι, αυτοί που «σκέπαζαν τον παιδικό ουρανό» του και η απουσία τους όχι μόνο επέφερε «τα κενά διαστήματα πάνω από τα κεφάλια μας», αλλά και «συμπαρέσυρε στην πτώση... κομμάτια από το γαλάζιο θόλο».

Με τα τελευταία διαφαίνεται η **κύρια διαφορά των κειμένων που ανάγεται στην ίδια τη «φιλοσοφία» των δύο λογοτεχνών**: ο Ιωάννου πιστός οπαδός της παράδοσης, βαθιά στιγματισμένος από την προσφυγική καταγωγή και συνείδησή του εκφράζει ακόμη και την υπαρξιακή αγωνία του μέσα από βιώματα και περιγραφές στενά συναρτημένες με τον κόσμο των θρησκευτικών πεποιθήσεων και των δοξασιών του λαϊκού πολιτισμού. Ο Μανουσάκης, ποιητής με έντονη υπαρξιακή αγωνία, αναζητά την αυτοσυνειδησία του σε έναν ακόμη συμβολικό χώρο, συνδέοντας για άλλη μια φορά το παρελθόν με το παρόν, τη ζωή με το θάνατο δίνοντας άλλη μια διάσταση της «προμηθεϊκής ποινής του αυτοβιογραφούμενου ποιητή».

(Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές. Με τα εντονότερα γράμματα επισημαίνονται στοιχεία, που μπορούν να θεωρηθούν σημαντικότερα κατά την αξιολόγηση των γραπτών των μαθητών.)

ΘΕΜΑΤΑ ΟΕΦΕ 2010